

لاس و خزال

۶۹

خزال کوتی: قسیکی زور ناخوش لهو مه جلیسه دا ژا بردووه
زور عیبه بو ئهنگو، هه لیه ته تماحو له ماله مهلا داود ومهلا نه بی کردووه
سبه یئی ده بیته شورته، ده لئین: ئه حمهد خانی سورچی وزوراری ماله مهلا نه بی
تالان کردووه

۶۹
قسه ی ناخوش تاله، له پیش دلئی هیچکس شیرن نه بووه
ئهو مه جلیسه بو دانیشن نابیی، مه جلیسه که مان تیک چوووه .

۷۰

ئه گهر به راهبهری یه کتری پخوون باز و تهزلانه
پکهونه شهژ و جهنگ و لیک دانه
ویران ده بی ئهو دور و مه کانه
مه جلیس تیک دان خه تایی براییم به گی لیتانه
ته حتمیلی کهن، چومکی ئهو مه جلیسه تیبدا یه شو بر و شه ی تانه
همموی سردار عیلان، همموی نه ژره شیرری ژورئی مه ی دانه
نه بادا که لاک پکهوی له گوژ و له گوژ خانه
ئهن، ئه حمهدخان به منی داوه نام و له گهل نیشانه :
گهردن لئینکی جه و اهیرات به نند و له گهل که مبه رینکی سی گوی یا قوتی
عه بدو له سه ن و له علی ژوممانه

ههر وه بزانی ئهن ایویم، نیچیری بازان ناکه ویتنه دست بیگانه
وهختی ئه وه نییه، عیلان، عیل باشان! له ته وای دونیا ده که وینه سه ر قسه و
بوختانه .

ئه وه ئه حمهد خانی سورچی وزوراری کوتی: کهوشان بینن، ولاغان بینن، هه تا
بژوین! جا کوتی :

خزال گفت: سخنی بسیار ناخوش در این مجلس گذشته است برای شما بسیار عیب است، البته به مال [و ثروت] ملاداود و ملانیبی طمع کرده‌اید فردا شهرت میشود، میگویند: احمدخان سورچی و زوراری خانه ملانیبی را غارت کرده است

سخن ناخوش تلخ است، [آن] در پیش دل هیچ کس شیرین نبوده است این مجلس برای نشستن نمیشود (مناسب نیست)، مجلسمان درهم ریخته است.

اگر باز و طرلان برابر یکدیگر بخوانند

باهم نزاع و جنگ و دعوا بکنند

این دور و مکان ویران میشود

آشفته شدن مجلس خطای ابراهیم بگ لیتان است

تعطیل کنید، چون این مجلس شمر و شیطان در آنست

همه سردار ایل اند، همه نره شیر روز میدان است

مبادا جنازه در گور و گورخانه بیفتد

من، احمدخان بمن نام و نشانه داده است :

گردن بندی جواهر بند (= مرصع) با کمری سه گوی یاقوت عبدالحسن و لعلرمان

همانا چنان بداند من آن اویم، نخجیر بازان بدست بیگانه نمی افتد

وقت این نیست ایلان، ایلباشان! در تمام دنیا بر سر زبانها می افتیم .

این [است] احمد خان سورچی و زوراری گفت : کفشها را بیاورید ، الاغها

(اسبان) را بیاورید، تا برویم! پس [احمدخان] گفت :

۷۱

به وه کهم نه گهر آگا و موینه

دلّی من گه لیک له هینش و له ژان و له تینه

نا بر ژیته وه قهت نهو برینه

سهت له عننهت له خووت و سهت له عننهت له مهلا نه بی ژدین شینه

نه وه بازی آسکه! دلخووشی دانه وهی به درو چی تیدا بهسته نینه

پاش سی ژوژی دیکه، نه گهر دلّت فرۆشتی، به دو چاوی ژهش ده کههی گریان و

به په نجهی شمخال ده که وهی خو پچزینه

کابرا به کی دیوانه ی شیتی هیچ مه نزلّی نه سه حی نینه

نه وه نه سه ریاتی ویه له دلّی تو ی هاویشتو وه گهر مه برینه ،

۷۲

سهت له عننهت له خووت و سهت له آکارت

چون نه ماوی له سهر قهول و قهرارت ؟!

خودا به ختی تیک دای و لیت تیک چو کار و بارت .

۷۳

مه گه له دنیا به دا چارده سهعات له سهر بهک نه مینم

به جوریک عیلی مهلا نه بی و مهلا داود بشیونیم

ژیشه ی بنه ماله ی هزار ساله ده رینم

به جوریک ژمی بی ژوحمی پچه قینم

درو مهرگ وه ها بو تایفه و نه زادت پچه قینم .

۷۴

نه من هیچ نیمه خودا حافیزیه

خودا حافیزی من خون ژیری و دوزمنا به تیه

قهستم به وهی کهم بی مه کانه و نه زه لیه

۷۱

سوگند بدانکه آگاه و مبین است
 دل من بسیار بدرد و برنج و بتاب است
 این زخم هرگز دوا نمیشود
 صد لعنت بر خودت و صد لعنت بر ملائبی ریش کبود
 این (= لاس) باز (= عاشق) آهو (= خزال) است ! دلجویی دادن بدروغ
 چیزی در آن بسته نیست

بعد از سه روز دیگر، اگر دلت را فروخته باشی، با دو چشم سیاه‌گریه میکنی
 و با پنجه شمشاد خود را پاره میکنی

مردی دیوانه کالیوه [که] هیچ منزل معلومش نیست
 این اثرات اوست [که] به دل تو زخم انداخته است .

۷۲

صد لعنت بر خودت و صد لعنت بر رفتارت
 چون بر سر قول و قرارت نمانده‌ای !
 خدا بختت را درهم ریخت و کاربارت درهم شد .

۷۳

مگر در دنیا چهارده ساعت بر سر (= روی) هم [زنده] نمائیم
 چنان ایل ملا داود و ملائبی را درهم ریزم
 ریشه خاندان هزار ساله را بیرون بیاورم
 چنان نیزه بی‌رحمی فرو برم
 چنان خار مرگ برای طایفه و نژادت بکارم .

۷۴

من هیچ خداحافظی ندارم
 خداحافظی من دشمنی و خون‌ریزی است
 قسم بدانکه بی‌مکان و ازلی است

به کەس ناکوژیتنەوه قەلەمی حەق دەستی ایلاهییه
 گلیتیت لێ ناکەم ئەوێش موقەددەری عاسمانییه
 جا بەدلی پزحەسزین دەبی دانیشی لەسەر مەیت وکەلاکی لاسە شوژی بالە کیمیه.

۷۵

جا لاس دەلی :

آغای چەلەنگ قسان مەدوژینە
 بە شەمال بلی، بلی : چەپکی گۆلم لە دەستی مەدوژینە
 ئەگەر کەسیکی پیمای بی، بلین : مەردە و لە مەیدانی دا خۆن پزژینە
 دەبی لە بیرى نەچی ئەتکی بەژنیکە باریک و دو چاوی شەهینە
 ئەلعان ئەگەر ئەتو پیمای بە خەزالی بلی، بلی : چۆزیکم آو بو پینە
 آزای لێی بیارپۆه، بلی : زەهری تی مەکە و دلم مەپسینە
 شەمقاریان قەت نەداوه بە قەل، شەمقار خواردنی شەهینە .

۷۶

خۆ دنیا پیک نایە بە دەولەت و بە مال و بەسوار، لە پشتهوه دەبنهوه سوواره
 زەینی خەزالی دە، لە خۆی داوه گوواره و کرمەك وقەتارە
 ئەملاک بەکار نایە، وە بزانه سووال کەری ئەگەر دەگەری کوچە بە کوچە و

شار بە شارە

لەکیست چو ئەبروی کەمەن کیش و دو چاوی بە خومارە
 تا ئەو ژۆکە قسەت لە سەر یەك بو، آزای ئەو جارە کە بە خەزالی بلی : بەمن یارە.

۷۷

ئەحمەد خان گەراوه، خەریکی ئەوهی بو کیشە پکا : کە بخودا وژدین سپی کەوتنە
 ما بەینێ، نەیان هیشت بە شەژ بین. ئەحمەد خان بە زیزی ئەوه ژۆبی. ئەگەر زیز بو
 چۆوه، دەگەل برایم بەگی لیتانی تەگبیری کرد، هەرکیان کوتیان : بە سەریان دادە-
 دەین، خەزالی ایخسیر دەکەین، ماله مەلا نەبی تالان دەکەین ! چون قووه و حیسابی
 خۆیان سازکرد .

[اثر] قلم حق دست الهی بکس کشته نمیشود
از تو گلایه نمیکنم این هم مقدر آسمانی است
پس با دل پر از حسرت باید بر سر جنازه لاس بالکی بنشینی .

۷۵

پس لاس میگوید :

آقای محترم بیهوده مگو
به باد جنوبی بگو، بگو: دسته گلم را از دست مَرَبَا
اگر کسی مرد باشد، بگویند: مرد است و در میدان خون فشان است
باید هتك [دارنده] بشن باریك و دو چشم شاهین^۱ را از یاد نبرد
الان اگر تو مردی به خزال بگو، بگو: برای من جرعه‌ی آب بیار
جرأت داری از او التماس کن، بگو: در آن زهر مریز و دلم را از هم مگسل
شَنقار را هرگز به زاغ نداده‌اند، شَنقار خوراك شاهین است .

۷۶

خود^۲ [کار] دنیا بدولت و بمال و بسوار بر نمی‌آید، [سوارانی که براسب] سوار
میشوند و در پشت [شخص حرکت میکنند]

به خزال بنگر، گوشواره و کرمك و قناره^۳ بخود زده است
املاك بکار نیاید، چنان بدان که گدایی اگر کوچه به کوچه و شهر به شهر میگردی
ابروی کمان کش و دو چشم به خمار از کیسه‌ات رفت
تا امروز سخنت مطاع بود، جرأت داری این بار به خزال بگو: یار من است.

۷۷

احمدخان برگشت، درصدد آن بود جنگ کند؛ کدخدا و ریش سفید به میان
افتادند (میانجی شدند)، نگذاشتند جنگ کنند. احمدخان بحال قهر این [است] رفت.
اگر (= وقتیکه) [احمدخان] قهر کرد بازگشت، با ابراهیم بگ لیتانی تدبیر کرد،
هر دو گفتند: بر سرشان حمله نموده، خزال را اسیر و خانه ملانبی را غارت میکنیم! رفتند
نیرو و تجهیزات خودشان را آماده کردند .

۱- مراد از «دارنده» شن باریك و دو چشم شاهین» خزال است و همچنین در چند سطر
پایین‌تر مراد از «ابروی کمان کش و دو چشم به خمار» باز خزال است .
۲- خود ؛ برای تأکید است .
۳- کرمك و قناره از زیورآلات بشمار میروند .

لیبرهش له سما ییل عوزه یر بیان حهوت سەت کەس چو نه کن مهلا نه بی، کوتیان :
 آغا! ئەتۆ سەرداری اینمە ی . کابرایەك کەس نازانی له کۆ زاها تووه ، ئەتۆ له سەری
 نیوانی خۆت ئەوه دەگەڵ ئەحمەد خانی سورچی و زوراری تیک دا . به خودای کۆزی
 خالیشمان دە کۆزی و ماییشمان به تالان دەروا ! دل گۆشته، بیواو ئەگەر فسکیکیان له
 کن کرد دلی دەگۆزی .

مهلا نه بی خەزالی بانگ کرد، لاسیشی بانگ کرد، کوتی : عەزیزم ! خۆ ئەتۆ
 گورگ نه بوی بیی دە کۆزی اینمە وه ! ئەتۆ به هەدیای خەزالی ، خەزالی بۆ کەسیک
 دە بی وەک ئەحمەد خان ساحیب نیو و نیشان بی . ایستاش کاربکی وا مه که به آوری
 دەستی تۆ عیالیکی هەزار و پینج سەت سألە لەوه یدا بیە تلخ . ئەتۆ دە بی بزۆی امە جبورم
 ئەمن خۆم باویمە ماله ئەحمەد خان، هەتا وه کومیلله ته کهم به آزادی وسەر ئەفرازی دانیشن!
 لاس کوتی: ئەمن هاتم ئەتۆ له ژیر دەستی خەلکی دەر هینم. دلت تۆقی ئەحمەد
 خان دە توانی چ دەگەڵ تۆ بکا ؟

مهلا نه بی به مه بخی لاس ئەوه خەزالی دی، کوتی: قەدی میان کوتو یانه له عەنت
 لەو کەسە ی ئەگەر سوژی خۆی له بەر دەستی عافرت و ژن دەنی! چۆن ئەمن ایختیار
 و سەتە نەت و تەواوی هاچەری دلی خۆم دا به تۆ، ئەتۆ هیچ عەبیت نه کرد کابرایەکت
 بەیدا کرد وه حەزی لی دە کە ی! ئەمن سبە نیی چ- جووایی ئەحمەد خان بەم ؟

سورچی و زوراری و ئیمان و گیلانگیسی، بیجگه له تۆ کەر ، هەزار و نۆ سەت
 سوواریان هەمو ی آغا و سەردار عیال هەیه . هەم آبروم دە چی ئەتۆ ایخسیر دە کەن هەم
 تەواوی ئەو عیله تالان دە کړی و بی کیفایە تمان دە کەن .

هەچی زوتره ئەو کابرای بالەکی جووای بکە، با بزوا ! ئەمیش خۆم دە ماله
 ئەحمەد خان داویم ئەگەر دۆستایەتی بەیدا بکە ی نه وه . خەزالی به دل پیی ناخۆش بو ،
 به زار کوتی : به لی !

در اینجا هم از ایل سمایل عوزه‌بری هفتصد کس نزد ملانبی رفتند، گفتند: آقا! تو سردار مایی. مردی [که] کس نمیداند از کجا آمده، تو بخاطر وی میانه خودت را این [است] با احمدخان سورچی و زوراری بهم زدی. بخدا [احمدخان] پسرای 'مان را هم میکشد و مال [و دارایی] مان هم به غارت میرود! دل گوشت است، مرد اگر (= و قتیکه) پیش او سخنی گفتند دلش تغییر میکند.

ملانبی خزال را بخواند، لاس را هم بخواند، [به لاس] گفت: عزیزم! تو خود گرگ نبودی [که] وارد مجمع ما شوی! تو بامید خزالی، خزال برای کسی مانند احمدخان بایسته است [که] صاحب نام و نشان باشد. اکنون چنین کاری مکن [که] با آتش دست تو ایلی هزار و پانصد ساله از میان برود. تو باید بروی! من مجبورم بخانه احمدخان پناهنده شوم، تا ملت من به آزادی و سرافرازی بنشینند (زندگی کنند)! لاس گفت: من آمدم ترا از زیر دست خلق در بیاورم. دلت بترکد! احمدخان چه میتواند با تو بکند؟

ملانبی مخفیانه این [است] خزال را دید، گفت: قدیمیان گفته‌اند لعنت بر آن کس که سر خود را زیر دست عورت و زن می‌نهد! من اختیار و سلطنت و تمام کلید دل خودم را بتو دادم، تو چون هیچ عیب نکردی مردی را پیدا کرده‌ای باو عشق میورزی! من فردا چه جوابی به احمدخان بدهم؟ سورچی و زوراری و لیجان و میلانگیسی، غیر از نوکر، هزار و نهصد سوارشان همه آقا و سردار ایل هست. هم آبرویم میرود ترا اسیر میکنند هم تمام این ایل غارت میشود و ما را بی کفایت میکنند.

هرچه زودتر این مرد بالکی را جواب کن، برو! من هم خودم را بخانه احمدخان می‌اندازم تا دوباره دوستی پیدا کنیم. [این سخن] به دل خزال را ناخوش بود، بدهان گفت: بلی!

۷۸

ئەو خەزەل لە پینج سەعاتەى شەوئى- لاسیش خەيالى بوبزوا، کوتى: خراپم کرد
ئەو چل سووارەم لە دەستى خۆم دەر کرد. سەيىنى دەژۆم، زى و شۆنىك پەيدا دە کەم-
چووە کن لاسى، بانگى کرد :

سووارە کەى سووار دەبى لە ئەسپىنگى شىر خەزالییە
دەلێى ژۆستەمى ھازندەرانى، دەچى بۆ شەرى دىوى سەپپە
دەلێى سولتان سەيىد وە قازى کەو توبە تىر ئەندازىيە
ھەگەر ژۆزىكى لە ژۆزان دىبىتم ئەگەر سووار دەبو بۆ خەزايە ايمامى عەلپە
ئەو غىرەت و تانوتەى لە نىو چاوانى تۆ دا يە ، لەوان زىياتر ، لە نىو چاوانى
کەسى دیکە دا نىيە

ئەو تراساى لە قەرمەى خەنجەرى ئەحمەد خانى سورچى و زورارى و خان قۆچى
خانى گىلانگىسييە ؟

خاتر جەم بە گە پچىھووە نىو عىلى بالەك و بالەكەيە
بە قسە پىمان قەرز دارى، دىنە سەرت بۆ قەرزىيە
سەر بە بى ئەجەل ناچىتەووە بن بارستى گلىيە
ئەمەن لە تۆ زىياتر زىندە گانيم نىيە

خۆت لەسەر راستەى زكىفنى زا بگرە، چاو لە ئەبرۆى مەن پکە و ، دەست پکە
بە تىر ئەندازىيە

وہ بزائە سانى نەريمانى لە گولستانى ايرەمەى ھا توبەووە، دەچىە سەرتە فراسىياب
بە دوزمنايە تىيە

قەرە زولفت بۆدە کەم بە کەمەند بۆ ژۆزەى ئەگەر شەو و کەس آگای لە کەس نىيە
ئەمەن دە پارژىمەووە لە بەر ئەو کەسەى ئەگەر ئەزەلپە و ئەبەدپە

۷۸

این [است] خزال پنج ساعت [گذشته از] شب-لاس هم خیال داشت برود، گفت:
بدکردم آن چهل سوار را از دست خود خارج کردم. فردامیروم، راه و روشی پیدا میکنم-
نزد لاس رفت، او را بانگ (خطاب) کرد:

سواریکه براسبی شیر غزالی سوار میشوی
گویبی رستم هازندرانی، بجنگ دیو سفید میروی
گویبی سلطان سید وقاصی^۱ به تیراندازی افتاده‌ای
مگر روزی از روزها دیده باشم که امام علی برای غذا سوار میشد
این غیرت و رشادت که در پیشانی تو هست، بغیر از آنان، در پیشانی کسی
دیگر نیست

آیا از قرمه^۲ی خنجر احمدخان سورچی و زوراری و خان قوچی خان گیلانگیسی
ترسیدی؟

خاطر جمع باش اگر به میان ایل بالک و بالکی برگردی
به سخن به آنان قرض داری، برای قرض بر سرت می آیند
سر بدون اجل بزیر توده گل تمیرودن و مطاعات فرنگی
من بی تو زندگانی ندارم
خودت را بر سر راسته رکاب نگاه دار، با بروی من نگاه کن^۳ و دست به تیراندازی کن
چنان بدان [که] سام نریسمانی از گلستان ارم باز آمده‌ای، بر سر افراسیاب
به (= برای) دشمنی میروی

زلف سیاهم را برایت کمند میکنم، برای روز جنگ که کس از کس آگاهیش نیست
من التماس میکنم از آن کس که ازلی وابدیست

- ۱- ظاهراً مراد سعدبن ابی وقاص سردار معروف عرب است.
- ۲- قرمه؛ صدای برکشیدن تیغ از غلاف میباشد.
- ۳- خزال به لاس میگوید فن تیراندازی را از ابروان من بیاموز.

تاو له بهره‌ی زینت نه دا، کەس دارت نه کیشیته سەر باریه
 تازه‌کانه میرانه سنگ و بەزۆکی من، بۆ تۆ دیانته‌ته و دیاریه
 هه‌مو کەس ئەگەر سەر زە‌نیشتم دە‌کا، دە‌لین : بێ عاقل بو خه‌زال و خه‌زاله
 شوژی مه‌لا نه‌بیه

نازان تیری ده‌ستی تۆ به‌کەس ده‌رنایه و به‌کەس عیلاجی نییه
 ده‌ بۆ به‌و کەسه‌ت ده‌سپێرم ئەگەر دنیای دانا سه‌بارت به‌ نه‌بیه
 خوسارت له‌ به‌ر بلیسه‌ی گه‌روه‌شینه‌ی له‌ سمیلێ نه‌که‌وتی، باسکت له‌نگ نه‌بی
 له‌ زۆژی دوژمنایه‌تییه !

۷۹

کوژه‌ نه‌که‌ی له‌ وه‌یدا، ده‌ستی منت بیه‌توه به‌ دامانه !
 نه‌که‌ی به‌ قسه‌ی مه‌لا نه‌بی ! ئەگەر به‌ من با به‌ و باوانه
 بێ غیره‌ته ! هیچ غیره‌تی نه‌ماوه له‌ ئێو چاوانه
 نه‌که‌ی پک‌وینه‌ ئه‌و زۆژی دل‌پیشان و ده‌ست لێک به‌ردانه !

۸۰

آرامی دل‌م هه‌تا وه‌کو ئه‌و سه‌عاته له‌ لامه
 به‌ بێ تۆ شه‌رت بێ چه‌لالی دنیا له‌ من چه‌رامه
 ئەمن ده‌بێ ده‌گه‌ل تۆ بدینم کاو و کامه .

۸۱

نه‌که‌ی به‌ یه‌خسیر به‌ی دووازده هه‌زار مال سمایل عوزه‌یرییه
 ئەمن دا بنیشم به‌ زو سیاهی و به‌ زو زه‌ردیه
 خاتر جه‌م به‌ ئەمن یه‌خسیر ده‌که‌ن، ده‌مه‌ن به‌ یه‌خسیریه
 جا تۆ بمری چاتره، ئەو ژیا نه‌ت بۆ چیه‌ ؟

خورشید به پردهٔ زینت نتابد^۱، کس بر سر بارت دار نکشد^۲
 تازه (= دیگر) سینه و برهن میراث [احمدخان] است، برای تو تحفه و بخشش است
 همه کس سرزنش می‌کند، [مردم] می‌گویند: خزال و خزالِ رعناى ملانبی
 بی عقل بود

نمیدانند تیر دست تو به کس بیرون نمی‌آید و به کس علاجش نیست
 در برو ترا بدان کس میسپارم که دنیا را بخاطر نبی آفرید
 غبار آتشِ گروشین^۳ بر سبیلت نیفتد، در روز دشمنی [و جنگ] بازویت لنگ مباد!
 ۷۹

ای پسر دست همت به دامان باد، نکنی!
 بحرف ملانبی که پدر من است [گوش] نکنی!
 او بی غیرت است! هیچ در پیشانیش غیرت نمانده
 نکنی بدروز محنت و هجران بیفیم!

۸۰

تا آن ساعت که آرام دلم نزد من است

بی تو حلال دنیا بر من حرام است
 من باید با تو کام بینم
 ۸۱

نکنی دوازده هزار خانوار سمایل عوزه‌بری را به اسارت بدهی
 من به رو سیاهی و رو زردی بنشینم
 خاطر جمع باش مرا اسیر می‌کنند، به اسارت می‌برند
 پس [در آن حال] تو بمیری بهتر است، زندگانی را چه می‌کنی؟
 بقیه دارد

۱- یعنی روز جنگ از زین پایین نیفتی و کشته نشوی.

۲- یعنی در دنیا کسی نتواند مغل تو باشد.

۳- گروشین (بفتح اول و سکون دوم و فتح سوم) نوعی تفنگ میباشد.